

Hospodářská krize v Rakousku-Uhersku 1873 a její paralely k současné situaci

Martin Polívka

Základní fakta

Existuje minimum kvantitativních ukazatelů, nicméně je zřejmé že:

- se jednalo o první cyklickou krizi na území Českých zemí
- se jednalo o největší hospodářskou krizi na našem území v 19. století
- se jednalo o první krizi, která zasáhla většinu tehdejšího vyspělého světa

Úvodní podmínky na přelomu 60. a 70. let

- přechod od absolutismu k liberalismu, a to i v institucionální oblasti (nový obchodní zákoník 1863, živnostenský řád 1860, zrušení pozůstatků nevolnictví 1848)
- přechod od protekcionismu k liberalismu (snižování cel, smlouvy), snížení přepravních nákladů
- stabilizace Střední Evropy po Prusko-Rakouské a Prusko-Francouzské válce

Ekonomická struktura R-U

- velká diverzifikace
- strukturální zaostalost vůči západním zemím – i v Předlitavsku bylo v průmyslu zaměstnáno jen asi 20% obyvatelstva
- jasná převaha lehkého průmyslu (4:1)
- hlavní odvětví: výroba textilu, sklářství, potravinářský průmysl

Zahraniční obchod

- relativně malé zapojení do mezinárodního obchodu
- hlavní vývozní artikly: Cukr, textil, sklářské výrobky **x** naopak nízký byl podíl strojírenství
- hlavní obchodní partneři: Německo (40% exportu), Turecko (12%), Itálie (11%)

Příčiny vzniku spekulativní bubliny

- částečně se jednalo o běžný cyklický vývoj
- **strukturální změny, industrializace, urbanizace:** rozvoj průmyslu ⇒ přesun obyvatelstva za prací do měst ⇒ stavební boom + růst poptávky po potravinách ⇒ následné multiplikační efekty ⇒ **růst AD** + růst zisků firem

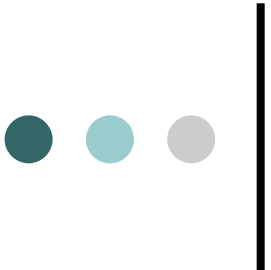
Příčiny vzniku spekulativní bubliny

- **urbanizace:** dělníci ve městech \Rightarrow pijí více kávy a čaje \Rightarrow roste poptávka po cukru jakožto komplementu \Rightarrow růst cen cukru a zisku zemědělců
- **urbanizace:** dělníci ve městech \Rightarrow koncentrace poptávky po pivu na jednom místě \Rightarrow zánik vesnických a vznik velkých průmyslových pivovarů \Rightarrow ty jsou vybavovány fixním kapitálem + větší výroba znamená větší poptávku po zemědělských komoditách \Rightarrow růst jejich cen a zisku zemědělců

Příčiny vzniku spekulativní bubliny

- **stabilizace regionu po vytvoření Německé říše:** Růst AD v Německu \Rightarrow růst poptávky po rakouských exportech \Rightarrow růst AD v Rakousku + zisků rakouských firem
- **Stavební boom ve Vídni:** Výstavba nových ulic + pořádání Světové výstavy \Rightarrow vzestup stavebního průmyslu + vznik bubliny u cen pozemků

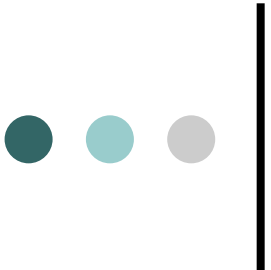
Příčiny vzniku spekulativní bubliny – bankovní sektor

- zcela nově začaly vznikat akciové banky a akciové společnosti vůbec (12 akciových bank v roce 1867, 175 projektovaných v roce 1873, ve stejném období vznik 1005 nových akciovek)
- zakladatelské (gründerské) obchody – burzovní šílenství

Zakladatelská horečka

- Na burzu se dostává spousta volného kapitálu ⇒ podnikavci zakládají nové banky:
 1. jejich vedení je nezkušené a investuje do rizikových aktiv
 2. banky jsou podvodné, jsou produktem zakladatelského obchodu nebo tyto obchody provádí (často též makléřské banky)

Průběh krachu - krize bankovního sektoru

- 1.5.1873 končí slavnostní otevření Světové výstavy fiaskem a firmy navázané na tuto akci se dostávají do potíží, když nedokáží splácet své dluhy ⇒ do potíží se dostávají i úvěrující banky ⇒ **tyto pohledávky se stávají nedobytnými** ⇒ nastává „credit crunch“ ⇒ 9. května 1873 vyhláší 120 akciovek insolvenční, následuje panika a propad kurzů akcií

Průběh krachu – krize bankovního sektoru

Propad kurzů akcií ⇒ všichni se snaží
prodávat, ale kurzy tím ještě více klesají
⇒ makléřské banky chtějí vrátit úvěry od
spekulantů, ale ti nemají peníze
⇒ banky se tedy snaží prodat zástavu
= akcie, ale tím ceny jen dál padají ⇒
banky musí tato svá aktiva odepsat

Průběh krachu – krize bankovního sektoru

Na firmy podílející se na přípravě Světové výstavy byly napojené i další podniky jakožto jejich subdodavatelé ⇒ ty nyní rovněž bankrotují ⇒ **banky musí odepsat pohledávky, které za nimi mají**

Výsledkem těchto skutečností je rozvrat bankovního systému

Dopady na reálný sektor

- přímý dopad neúspěchu Světové výstavy na subdodavatele
- celospolečenská panika – řada lidí přišla o úspory a proto omezila spotřebu
- krize bankovního sektoru + pokles odbytu firem \Rightarrow pokles investiční aktivity

+ multiplikační efekty toho všeho

Snížení AD

Další události prohlubující krizi

- Krach na Berlínské burze 13.5. (stejný mechanismus jako ve Vídni) ⇒ pokles poptávky po rakouských exportech
- Krach na NYSE 18.9. ⇒ poškození části rakouských finančních ústavů, které zde rovněž investovaly + pokles poptávky po rakouských exportech
- Dovoz levného obilí ze zahraničí ⇒ agrární krize

= další pokles AD a prohloubení krize

Důsledky hospodářské a finanční krize (?)

- otřes bankovního systému – ze 136 bank v roce 1873 jich v roce 1878 zbylo pouze 44. Ve Vídni tato čísla činila 68 a 13.
- zánik množství akciových společností
- institucionální odklon od liberalismu
- **Velká deprese**

Paralely se současnou situací

- přehřátí ekonomiky, vysoká konjunktura, investice do nesmyslů
- krize finančního sektoru důsledkem skutečnosti, že se objevilo něco zcela nového, s čím nikdo neměl zkušenosti
- realitní bublina jakožto spouštěč

Varování do současnosti:

- příliš velká regulace znamená podvázání ekonomiky
- zaostalá uměle držená struktura zhoršuje možnost zotavení